

охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III [2]. У відповідності до ст. 30-1, 31 Закону «Про охорону дитинства» означена категорія дітей наділяється такими правами:

- право вимагати від держави догляду за дітьми та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон;

- право вимагати від органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування проведення першочергового відселення дітей, які опинилися чи можуть опинитися у зоні воєнних дій чи збройних конфліктів, до безпечних районів;

- право вимагати від держави встановлення місцезнаходження членів сім'ї дитини, а також надання організаційного сприяння пошукам, що здійснюються членами сім'ї, громадськими, благодійними, волонтерськими, гуманітарними організаціями та фондами, що беруть участь у возз'єднанні сімей;

- право на проведення за рахунок держави медичної, психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів;

- право дітей, які є біженцями вимагати від держави через уповноважені органи вжиття необхідних заходів щодо забезпечення додаткового або тимчасового захисту на території України, а також вимагати від держави сприяння розшуку батьків або інших законних представників.

Список бібліографічних посилань

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.

2. Про охорону дитинства : закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

Одержано 07.03.2019

УДК 343.13

Віталій Олегович НАЙДА,

курсант 3 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

(науковий керівник – Даль А. Л., кандидат юридичних наук, старший викладач

кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ)

СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ОРГАНІВ І ГРОМАДИ В УКРАЇНІ

Становлення майже будь-якої діяльності, її еволюцію можна розглядати через призму розвитку фундаментальних начал такої діяльності, які відображають історію розвитку держави та права на даному етапі, панівні настрої та ідеї у суспільстві.

У теорії ОРД багато дослідників в тій чи іншій мірі аналізували принципи, їх сутність, особливості, класифікацію. Так, визначеній проблематиці свої дослідження присвятили О. І. Алексєєв, Г. К. Синилов, В. М. Аتماжитов, І. А. Клімов, Ю. С. Блінов, О. Ю. Шевчук та інші.

Принципи ОРД сформувалися в процесі практичної діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, були узагальнені й визначені теорією ОРД та отримали нормативне закріплення в законодавстві, відомчому правовому регулюванні [1, с. 60].

Зазначимо, що в юридичній літературі немає єдиних поглядів щодо визначення принципів ОРД. Так, А. М. Колодій у монографії «Принципи права України» зазначає, що будь-які принципи – продукт людської діяльності. Вони є соціальним явищем – як за джерелом походження, так і за змістом [2, с. 44]. Деякі дослідники акцентують увагу на тому, що принципи є сферою правосвідомості, правової ідеології та науки [4, с. 22], інші – відносять їх до змісту досить широко визначеного чинного права [3, с. 3].

Ми вважаємо ключовим у сучасному розумінні ОРД в Україні саме принцип взаємодії оперативно-розшукових органів і населення.

Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови під взаємодією в широкому значенні цього слова розуміють взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь.

Виходячи з цього визначення, ми можемо запропонувати визначення взаємодії оперативно-розшукових органів і громади як взаємного зв'язку та погодженої діяльності оперативно-розшукових органів та громадян, громадських організацій, що дозволяє ним працювати разом різноманітними способами для спільного вирішення проблем, пов'язаних із завданнями ОРД.

Окремі форми взаємодії з населенням у ході розшуку злочинців були відомі ще у часи Київської Русі. Відповідно до «Руської Правди» досить своєрідним прийомом розшуку злочинців був «звід», за яким встановлювався обов'язок особи, у якої була виявлена викрадена річ, вказати ту людину, яка надала їй цю річ. «Звід» закінчувався тоді, коли доходив до особи, яка не могла надати аргументованих пояснень, звідки в неї ця річ або така особа визнавала себе викрадачем.

Правило «куди приведе слід, там і знаходиться злочинець» (або «гоніння сліду») спонукало до участі у розшуку злочинця все населення общини. Згідно цього правила, якщо сліди злочинця приводили у будь-яку общину, то на неї лягав обов'язок відшукати злочинця та видати його. В іншому випадку община повинна була сплатити штраф.

У період Російської імперії з часів правління Петра 1 у зв'язку з формуванням нової держави європейського зразка посилюється регламентація таємної розшукової роботи. 12 жовтня 1711 року новостворений орган державної влади – Сенат – видав указ «О бесприпятственном преследовании сыщиками воров, разбойников и их сообщников». У цей час на службі перебували особи, які конфіденційно співпрацювали із розшуковими підрозділами (донощики).

На етапі встановлення радянської влади на території України створюється Головне управління міліції Центрального управління карного розшуку, а також місцеві підрозділи карного розшуку, які формували свою агентурну мережу.

У період «сталінських репресій» ОРД була під впливом каральної політики держави. На цьому етапі простежується гіпертрофований принцип негласного співробітництва, основою якого були доноси населення на «ворогів народу».

У часи «відлиги» та наступного «застою» в СРСР відбуваються позитивні зміни у правовому регулюванні взаємодії оперативно-розшукових органів і громади. У 1974 році МВС СРСР ухвалило «Настанову з агентурної роботи міліції», яка заклала правові основи конфіденційного співробітництва.

Після розпаду СРСР Україна отримує незалежність. У лютому 1992 року був намічений власний український шлях розвитку ОРД – був ухвалений Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». З його ухваленням встановлювалися єдині для всіх спецслужб та правоохоронних органів принципи негласної діяльності – верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населенням. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» були внесені відповідні зміни в законодавчі акти, у зв'язку з чим у поточній редакції ст. 4 ЗУ «Про ОРД» містяться лише принципи верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини [5].

Проте, як ми вважаємо, саме принцип взаємодії з населенням, довіри і партнерства, що тісно пов'язаний із зазначеним принципом взаємодії з органами управління і населенням, є центральним у системі принципів ОРД.

На нашу думку, цей принцип має передбачати не тільки налагодження взаємодії з агентурною мережею, з органами публічної влади, проведення опитувань громадян, але і наступні напрямки:

- постійне підвищення оперативними співробітниками свого професійного рівня, етичної та естетичної культури, що відповідають потребам громади;
- висвітлення високого авторитету працівника оперативно-розшукових органів у засобах масової інформації;
- встановлення конкретних механізмів взаємодії з громадянами та громадськими організаціями в ході протидії криміналітету (регулярні зустрічі на підприємствах, установах, організаціях, з учнями шкіл, студентами закладів вищої освіти);
- покращення стимулювання осіб, які надають інформацію про вчинені злочини та злочини, що готуються;
- активне залучення громадян, громадських об'єднань до допомоги у проведенні роботи з «групами ризику», безпритульними, особами з алкогольною чи наркотичною залежністю щодо отримання відомостей про безвісно зниклих, осіб, що перебувають у розшуку, про злочини, що готуються;
- співпраця з міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями у ході спільної розробки і реалізації суспільних проектів, спрямованих на вирішення завдань ОРД;

– використання сучасних технологій в організації взаємодії з громадою (розробка відповідних мобільних додатків, електронних сервісів на сайтах щодо розшуку осіб тощо);

– способи і форми взаємодії мають постійно оновлюватися, відповідно до потреб громади, міжнародного досвіду, громадських ініціатив.

Отже, принцип взаємодії оперативно-розшукових органів та громади в Україні пройшов тривале становлення. У попередні історичні періоди така взаємодія (співробітництво) здійснювалася переважно негласно, за допомогою донощиків (агентів) або передбачала стандартні форми отримання відомостей, документів від органів публічної влади.

Проте, на нашу думку, треба приділяти більшу увагу гласній, заснованій на довірі і партнерстві, взаємодії з громадянами та громадськими об'єднаннями, розширювати організаційні та правові основи такої взаємодії.

Список бібліографічних посилань

1. Долженков О. Ф. Оперативно-розшукова діяльність – як правоохоронна функція кримінальної міліції. Одеса : НДРВВ ОІВС, 2000. 134 с.

2. Колодій А. М. Принципи права України. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

3. Смирнов О. В. Соотношение норм и принципов в советском праве. *Советское государство и право*. 1977. № 2. С. 16–18.

4. Шейндлин Б. В. Сущность советского права. Львов : ЛГУ, 1959. 140 с.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 01.04.2019).

Одержано 04.04.2019

УДК [340.11:35/74](477)

Олена Петрівна НАУМЕНКО,

аспірант кафедри теорії, історії права і держави

та конституційного права Навчально-наукового інституту права

Національного університету державної фіскальної служби України

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Важливою умовою забезпечення дієвого механізму захисту прав людини та громадянина є визначення місця та ролі правозахисних організацій у системі державних органів та у громадянському суспільстві.

При цьому для концептуальних основ правозахисної діяльності особливе значення має з'ясування понятійно-категоріального апарата, зокрема висвітлення сутності поняття «правозахисна організація», що є широковживаним, проте таким, що не набуло на даний час законодавчого закріплення та належного визначення у науковій літературі.

Означена проблематика досліджувалась вітчизняними і зарубіжними науковцями в галузі загальної теорії держави і права та інших галузей права – С. І. Бойченком, В. С. Ковальським, А. Ю. Олійником, Н. І. Цимбалюк та певною мірою висвітлена у роботах С. О. Дубенка, О. Б. Карпінської, А. М. Колодія, В. Маляренка, Л. М. Москвича та ін.

Правовий статус правозахисних громадських організацій і проблеми їх функціонування були предметом наукових досліджень Л. Р. Наливайко, І. О. Грицяя, О. С. Дніпрова, Є. Ю. Захарова, А. Г. Майстренка та ін.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених правозахисній діяльності, з'ясуванню правової природи та сутності поняття правозахисної організації приділено не достатньо уваги як законодавцем, так і науковою спільнотою.

Представниками громадськості дане поняття зазвичай трактується однобоко - лише у розрізі організацій громадського спрямування.

Так, до Довідника правозахисних організацій, створених Мережею активістів правозахисного руху, внесено лише громадські правозахисні організації [1]. Правозахисник Є. Ю. Захаров, надаючи визначення правозахисних організацій, теж пов'язує їх лише з громадським сектором: це особливий вид недержавних неприбуткових організацій, діяльність яких спрямована